

Unitárius életesmények.

Az élet a legtökéletesebb jelenség. Lényegének megfejtésével legtöbbet foglalkozott a tudomány, de nem tudott messzibb jutni az egyes életjelenségek megfigyelésénél s e megfigyelésekből vont következtetéseknél. Egy azonban bizonyos s ez az, hogy az élet örökös kibontakozásban, fejlődésben van s ennek rendjén a tökéletesedés útvonalán halad. E *tökéletesedő fejlődés* hozta létre az életjelenségek különböző fokozatait, melyek között legmagasabban állnak a szellemi, még pedig az ember szellemi életének jelenségei (az állatok világában is megfigyelhetők bizonyos szellemi életjelenségek!) Ezért azt mondjuk, hogy a földön az életformációk között a legmagasabb fokozatot az ember szellemi és lelki élete mutatja.

Amióta a Darwin-Lamarck fajelméletét módosította, illetve kiegészítette a Daquéz típuselmélete, azóta tudjuk, hogy a természetes kiválasztódás csak a különböző típusok tökéletesedését hozta létre, de nem önálló, külön fajok keletkezését, mert pl. a madár őstípusából szükségszerűen kellett a tökéletesedő fejlődés rendjén százezer, sőt tán millió éveken át madárnak és nem gyíknak kialakulni. Az a tökéletesedő fejlődés, amit az élet kiteljesedésének tekintetében látunk, megfigyelhetünk a típusoknál, észrevehető az ember szellemi-lelki életének kialakulásában is. Más fokozatot mutat a kőkorszak barlanglakó emberének lelki élete és mást a mai kultúrember differenciált szellemi-lelki világa.

A természet növény- és állatvilágában az élet tökéletesedő fejlődése mindig a típus elérhető leg**tökéletesebb** formája felé tör. Ugyanezt a jelenséget észlelhetjük az ember szellemi, lelki világában is. Az ember számára is az idő végtelen távolságában adva van az elérhető legmagasabb, legtökéletesebb szellemi, lelki forma s az egész kultúrfejlődés tulajdon-

képen nem egyéb, mint állandó törekvés effelé a legmagasabb életformát magába ölelő fokozat felé.

A típus végső alakját nem maga a típus határozta meg. Az ember szellemiségében, lelkiségében elérhető legmagasabb életforma lényegét sem az ember határozta, állapította meg. Ez annak a titkai közé tartozik, aki az *Életnek Ura*. Ez *Isten* dolga. Mi, emberek csak annyit tudhatunk, láthatunk, hogy egy megfajthetetlen, titokzatos erő vitte, ragadta évmilliókon át az élők világát az élet állandóan tökéletesedő formációin keresztül a fejlődés útján egy végtelen távolságban levő cél felé s vitte, ragadta, viszi, ragadja ellenállhatatlanul az embert, az emberi szellemet is. Ezt a rejtelmes, titokzatos erőt, hatalmat nevezi a vallás, vallásos hit *Istennek*.

Az állandó fejlődésben, tökéletesedésben levő emberi szellem, lélek élete több irányú tevékenységben jelentkezik, melyeket az *értelmi*, *érzelmi* és *akarat* megnyilvánulások határoznak meg. Ezek azonban az embert a jelenségek világába kapcsolják bele s a szellemi életnek annál magasabb fejlődési fokát mutatják, minél több és finomabb szállal s minél mélyebben tud bekapcsolódni általuk az ember a jelenségek világába. Van azonban ezeken felül valami, ami különös sajátossága az ember szellemi világának, egyben pedig az élet különleges megnyilvánulási módját is mutatja. Az ember nemcsak észleli a jelenségeket (ezt az állat is cselekszi), hanem keresi és érzi azok összefüggését is az egyetemessel s mindent egy végső okra igyekszik visszavezetni. Az ember szelleme *megérteni* is *akarja* a különféle jelenségeket egymással és a mindenséggel való összefüggésükben s önmagának s önmaga és a mindenség között levő összefüggésnek a megértésére is törekszik. Mikor ezt teszi az ember s megsejti, megérzi ezt az *összefüggést*, akkor keletkezik lelkében a *vallás*. A vallás tehát az észlelhető jelenségeknek s az embernek magának is a mindenséggel és a mindenség végső okával való összefüggésének, kapcsolatának tudata. E tudatot kísérő érzéskomplexum, melyben benne van a végtelennel szemben való kicsinység érzetéből fakadó *alázatosság* s a végtelennel való kapcsolat következtében előálló *felmagasztaltság* elragadó érzete is, a *vallásos érzés*. A vallás és vallásos érzés a legdifferenciáltabb, a legmagasabb rendű lelki életjelenség. A lelki élet legmagasabb fokát az ember a vallásban éli át.

Fennebb azt mondtam, hogy titokzatos erő hajtja, ragadja előre az embert is, mint mindent, a tökéletesedő életkifejlés útján. Míg a növény, az állat mit sem tud erről, az ember érzi, sejti ezt. Érzi, sejti a lelki, szellemi fejlődés legalsóbb és legmagasabb fokán egyaránt. E megérezés, megsejtés, sokszor tudatosulás eredménye és egyben mutatója az, hogy magának *eszményeket* alkot, melyeket magától bizonyos távolságba, magaslatba helyez és azok felé tör. Ez eszmények mindig egy elérendő lelki, szellemi fejlődés távoli útmutatói. Hegycsúcsok, melyeknek elérésére törekszik az ember. Az élet kibontakozó tökéletesedésének ideái, melyeknek az emberben kell testet ölteniök. Eszményképet alkot magának a gyermek, az ifjú, a primitív ember és a műveltség magas fokán álló tudós. Igazi emberi, szellemi és életet élő ember eszmények nélküli el nem képzelhető. Mindenki szeretne valamilyen más lenni, mint amilyennek magát érzi, tudja. Mindenkinek az eszményképe az, amilyen lenni szeretne.

A valásos életet élő, a vallásos érzéstől átítatott lelkü ember is alkot magának eszményképet. Mint ahogy a vallás és vallásos érzés a legdifferenciáltabb, legmagasabb rendű életjelenség, éppen úgy a *vallásos életeszmény* is a legmagasabban áll az összes életeszmények között, a szellemi, lelki fejlődés bármelyik fokozatán is alkossa meg magának az ember. A *vallásos életeszmény* az embernek, még pedig a vallást mint életjelenséget megélt szellemi, lelki embernek az a távoli, magasban álló alakja, amilyen az eszményképet megalkotó ember *lenni szeretne*.

Milyen az *unitárius életeszmény*? Kik azok az unitárius életeszmények, akik mint megvalósítandó eszményi emberek, *embereszmények* állnak előttünk egy távoli magaslatban? E kérdésekre a felelet unitárius vallásunk lényegének és célkitűzéseinek ismerete és átérzése adja meg.

Unitárius vallásunk Isten egységének a hitén épül fel. Egyházalapító első püspökünk, Dávid Ferenc szerint Istenben nincsenek személyek, mert ő egy és megoszthatatlan. „Nekünk egy Istenünk van, amaz *Atya*, kiktől mindenek vanak“ (I. Kor. 8-6). Más Isten, mint akit Jézus példájára atyánknak nevezünk, nincsen. Mert „mindenek“ tőle vannak, ő az a végső ok, akivel mindent, önmagunkat is kapcsolatba,

összefüggésbe hozunk. Ő az, akinek végtelenségét érezzük önmagunkkal szemben s ezért *megalázkodunk* és ő az, aki *felmagasztal* minket, mert megéreztetni lelkünkkel, hogy kapcsolatban vagyunk vele, részei vagyunk az ő lényének, Atyánk, akiben élünk, aki által vagyunk, akitől teljesen elszakadni nem tudunk, mert tékozló fiúként bármilyen messze is eltávolozunk tőle, hozzá vissza kell térnünk. A mindenség egységes örök teremtő ereje, Isten teremtett minket; életünk élet az ő életéből, az élet végtelenségének picinyke kis szikrája, melynek rendeltetése, létcélja, hogy a tökéletesedő fejlődés útján oda érkezzék el, ahonnan kipattant: Istenhez, az Atyához.

Ez a *létcél* szabja meg az ember *életformáját*, melyet be kell töltenie. Ez az életforma a *valláserkölcsi ember*. Az az ember, akiben az élet legmagasabb formájában: a *valláserkölcsiben* jelentkezik. Unitárius vallásunk, az egy isten hitének vallása az ember elé ezt, a *valláserkölcsi-ember* minél teljesebb megvalósítását tüzi ki életcélul. Ha teljes mértékben átérezzük ennek az életcélnek magasztos voltát s a törekvést, hogy azt magunkban megvalósítsuk, magunkra nézve létcélnek és elkötelezettségnek tekintjük: akkor válik bennünk életvalósággá unitárius vallásunk. És ekkor megjelenik előttünk fenséges alakjában az igazi eszménykép, a „fundamentum, mely vettetett“, annak a névnek hordozója, „amelyen kívül nem adatott az emberek között más, mely által megtartathatunk“. Ez eszménykép, az *unitárius életeszmény: Jézus*, a názáreti próféta. Jézus, aki legelsőként ismerte fel teljes tisztaságában az ember létcélját a tökéletesedésben, legelőször hozta legközvetlenebb kapcsolatba az embert Istennel (nektek egy atyátok van: Isten) és akinek tanítása örömmüzenet minden ember számára, mert az embert a szolgaság alárendelt állapotából a fiúság méltóságába emelte föl.

Unitárius életeszményünk Jézus, mert nem csupán tanít csupán világosságot hint az ember életútjára, nemcsak megmutatja a távoli célt, mely felé Isten évmilliók ködös, messzi vidékeiről vezet, viszi az embert, hanem magára is ölti, önmagában meg is valósítja azt az emberi életeszményt, amelynek megvalósítása az ember létcélja. *Jézus, a Krisztus, a tökéletes valláserkölcsi ember megvalósulása*. Benne az ember a legmagasabb lelki életformát ölti magára. Az ember benne

Isten fiává magasztosul, a végeességből a végtelenségbe, az időszerűségből az örökkévalóságba emelkedik. Mint *vallásos életjelenség* az ő lelke, szellemisége a legtisztábban, legtökéletesebben kapcsolódik *Istenbe* és mint *erkölcsi életjelenség* a legtökéletesebben ténylegesül az *emberek* irányában a szeretetnek és jóságnak akaratszabályozó életelvvé tevése által, a cselekvő szeretet és jóság által.

Mikor 325-ben a nicaeai zsinat dogmává tette a Jézus istenségét, ettől az életesménytől fosztotta meg az emberiséget, mert a *követendő emberi életesmény imádandó istenne*, a szentháromság második istenszemélyévé lett. Ettől az időtől kezdve a keresztény emberiség az isten-Jézus imadásának kényelmesebb álláspontjára helyezkedett a nagy önmegtágadást, önfegyelmézést, lemondást, áldozatkészséget követelő emberesmény-Jézus követése helyett. Pedig Jézus nem ezt kívánta követőitől, tanítványaitól. Az evangéliumokban egyetlen mondás sincs, amely szerint Jézus magának Istent megillető tiszteletet, imádót igényelne, magát istennek minősítené, de annál több a hivatkozás embervoltára és az ilyen kijelentés, felhívás: „aki követni akar, vegye fel az ő keresztjét és úgy kövessen engem“, „jér és kövess engem!“ — „tanuljátok meg tőlem, hogy én szelid és alázatos szívű vagyok“, „én példát adtam, hogy amiképen én cselekedtem veletek, ti is aképen cselekedjétek“, stb. Mennyire más képet mutatna a keresztény emberiség valláserkölcsei és társadalmi élete, ha Jézusnak e felhívásai lettek volna az irányító eszmék azokon a hosszú évszázadokon át, melyek az ő halála óta az emberiség életében leviharoztak! Mennyire más volna egész társadalmi berendezkedésünk, ha minden idők keresztény embere életcéljának, Isten által való elkötelezettségének érezte volna, hogy mint örök emberi életesményt kövesse Jézust ahelyett, hogy mint fiú-istent imádja őt!

A reformátorok a 16-ik században megérezték, hogy a kereszténység életében valami nincs rendben, de csak a mi *Dávid Ferencünk* eszmélt rá arra, hogy az emberiség útmutató fáklyáját oly magasra emelték, hogy az emberiség életútjára nem tud fényt, világosságot hinteni s ezért bolyong sötétségben a keresztény emberiség. Ezt a világitó szövétnekét akarta Dávid Ferenc az emberiség életútjára visszahelyezni, az

örök emberi életeszményt akarta visszaadni a kereszténységnek akkor, amikor az egy-isten hitét írta lobogójára és elvetette a Jézus-imádás tanát, hogy helyébe a Jézus-követés elvét tegye, tudván, hogy az emberiséget a sötétségből világságra csak ez vezetheti. Ez a tanítása azonban őt a dévai vár börtönébe juttatta, a vértanúk sorába iktatta. Halálával tett hitet meggyőződése mellett. Jézus követésének lett a vértanúja. És ezzel ő is életeszménnyé vált, *unitárius életeszményé*. Lángoló hite az egy-istenben, kiolthatatlan vágya az igazság után, szomjuhozása a tökéletesedésre, végtelen türelme és megbocsátó készsége ellenfeleivel szemben, a lelkét betöltő szeretet, mind azt mutatják, hogy mesterének, a názáreti Jézusnak igyekezett engedelmes, hűséges tanítványa, követője lenni. Ő is példát adott. Példát az örök emberi életeszménynek, Jézusnak követésére.

Az élet csodálatos, titokzatos jelenség. Az ember lelki élete a legsodálatosabb, de egyben a legmagasztosabb jelenség is. Magasztossá lesz a valláserkölcsei életeszmények megvalósítása által. Minket unitárius voltunk kötelez, hogy ezt az életeszményt, melyet Jézus testesített meg, minél tökéletesebben igyekezzünk megvalósítani önmagunkban. Jézus példát adott, Dávid Ferenc irányt mutatott. Életeszményeink követése által legyünk jó unitáriusok, igazi uniáriusok, igazi keresztények. Akkor *igazi emberek* is leszünk, kik hitünket cselekedeteinkben mutatjuk meg és így szolgálunk nemzetünknek, az emberiségnek és a mi Istenünknek.

Zoltán Sándor.

Laotse.

Ilyen értelemben kell értelmezni a következő sorokat is:

„Akik régen derekasak voltak a Tao gyakorlásában,
nem a nép felvilágosodásán dolgoztak,
hanem egyszerűségben (együgyűségben) tartották azt.
Hogy az emberek nehezen kormányozhatók,
az az ő sokféle ismeretükből származik.

Épen azért, aki az országot megismerés által kormányozza,
az a birodalom rablója.

Aki az országot nem ismeretek által vezeti,
az a birodalomra nézve áldás.

Aki ezt a két dolgot tudja,
annak van egy ideálja (eszméje).

Állandóan ezen ideál ismeretében élni, az rejtett (titkos)
élet.

A rejtett élet mély, messzenyuló, más minden dolognál,
de végül is ez hozza meg a nagy sikert.“ (65).

Talán ezek a mondásai azok, amelyek miatt Laotséra azt is mondották, hogy ő kultúra ellenes. Azonban ez a vélemény teljesen szétfoszlik, mihelyt meggondoljuk, hogy már az egyénnél, az Én-nél, megkülönböztet kétféle törekvést, kétféle megnyilvánulást. Az egyik a korlátlan egyéni, a másik a Tao szerinti egyéni, azaz az általános megnyilvánulása az énben az egyénivel, az esetlegessel szemben. Tehát így kell néznünk az ismereteket is. Vannak egyéni tanok, elgondolások, amik talán néha igen csábítóak, de amik alatt azonban sokszor egyéni, esetleg osztályérdekeket lehet sejteni, de ezek semmiesetre sem hosszú életűek. Ezek könnyebben elsajátítható ismeretek, vagy elméletek. Gondoljunk csak az utóbbi 200 év társadalmi harcaira, gondoljunk a szocializmus megejtő elveire, gondoljunk a kommunizmusra és most miután láttuk ezek megvalósítását is, nézzük, hogy mi rejlett a szép szavak mögött. Tehát ilyenféle ismeretekre gondol Laotse és ilyenféle ismeretekkel szemben hangsúlyozza ő, hogy hagyjuk a népet egysze-